

Tungt vinylkrig

ANNA GAVANAS SPELAR BARA VINYLKIVOR I DJ-BÅSET. HON VÄGRAR CD. KONSEKVENSEN BLIR EN FRÅGA OM KILO. MEN FÖR ANDRA HANDLAR STRIDEN OM ATT MARKERA STATUS. TEXT ANNA GAVANAS

När jag var i London sist träffade jag en dj som varit sjukskriven tre år på grund av ryggproblem. Jag frågade direkt om det hade något med hennes vinylskivor att göra, och svaret var naturligtvis ja. Innebär det att hon gått över till cd nu? Absolut inte. Hon tänker fortsätta med vinyl trots att hon knäckt ryggen på att släpa tunga skivväskor, och jag förstår varför. Under samma resa köpte jag själv så mycket vinyl att jag i min iver råkade sumpas hela reskassan, vilket försatte mig i en klart knivig situation.

Det är många som inte förstår varför social och ekonomisk utarmning är acceptabla uppföringar för en vinylfetischist. Icke-dj:s saknar helt enkelt förståelse för vinylens värde. Ibland tror de att man är så mossig att man inte köpt musik sedan cd:n uppfanns när man kommer sättandes med sin vinylväska. Jag känner en dj i Stockholm som hade så mycket vinyl att han blev tvungen att flytta till en större lägenhet med sina skivor: vinylen upptog mer utrymme än människorna i hans hushåll. Så här kommenterade en dj från Stockholm fattigdomen som följer i vinylfetischismens spår:

»Det är mycket nudlar hemma i stället ... näringsbrist eventuellt ... Man får äta skivor när man blir gammal ... man trycker in dom i köksskåpen, de får ju inte plats någon annanstans.«

Vad är det som gör vinylskivor och skivspelare så sexiga att dj:s är beredda att offra både hälsa, ekonomi och socialt liv? Jag började att mixa musik på cd när jag drev klubbar i USA på slutet av 1990-talet och hade först ingen förståelse för vinylfetischism. Min första mentor mixade på cd och jag tyckte det var löjligt snobbigt att klamra sig fast vid vinyl. För någon som reser och flyttar runt mellan olika länder så mycket som jag passade det väldigt bra eftersom cd-skivor väger mindre och tar mindre plats. Men någonstans på vägen och efter mycket tjafs med mina dj-polare ändrade jag uppfattning. Jag tog steget fullt ut till »andra sidan« när jag köpte skivspelare för att imponera på min dj-kompis Anaya. Det är så oerhört mycket roligare att mixa med vinylskivor och så vackert med skivspelare att man blir helt rörd av att se de små lamporna och hur de blanka skivorna kastar reflexer på väg-

TUNGT VINYLKRIG »Tar man ett steg tillbaka och betraktar argument om gränsdragningar, sociala värderingar och exklusivitet. Det finns dj

gar och tak. Numera säger jag att jag började som dj först när jag skaffade egna skivspelare och började mixa vinyl.

Diskussioner kring vinylskivans värde eller icke-värde handlar om större frågor än bara praktikaliteter kring teknologi och format, nämligen att definiera vem som räknas och har fattat vad det handlar om. Med andra ord om status. Förutom att jag har varit aktiv som dj har jag även intervjuat andra djs i samband med en studie jag gjort om djs och producenter i Berlin, London och Stockholm. Man kan grovt dela in intervjupersonerna i tre läger: de som med olika argument vurmar för vinylens överlägsenhet, de som med olika argument anser att vinylens nackdelar överväger jämfört med andra format som cd och ljudfiler och de som inte bryr sig om formatet utan enbart ser till musikinnehållet och därför tycker det kvittar om den låt de vill ha finns tillgänglig på vinyl, cd eller ljudfiler som mp3.

Bland vinylförespråkare kan man höra en rad argument och kombinationer av perspektiv som tar fasta på aspekter som äkthet, fysikalitet, känsla, ljudkvalitet och tradition. Alla dessa argument samverkar till att definiera vad man anser vara centrala värderingar i dj-kulturen och vem som därför räknas och inte räknas.

Många argument kring vinylens autenticitet går ut på att vinyl har en »mänsklig« värme medan digitala format anses vara kalla, sterila och sakna det levande mänskliga. Att vinyl är mer »på riktigt«, ursprungligt och äkta än digitala format uttrycks med begrepp som originalitet och självfullhet samt påståenden att det analoga är mer organiskt, unikt och antikommersiellt. Det finns dessutom en föreställning bland vinyl-djs att analogt ljud representerar en mer »direkt«, omedelbar och mindre processad kommunikation med publiken. Analog teknologi anses ofta vara närmre »den mänskliga faktorn« än digital.

Den ena sortens maskin har alltså mer mänsklig faktor än den andra sortens maskin och det upprättas därmed en hierarki mellan teknologier, format och deras användare. Det är en viktig aspekt att det blir lite fel, lite svaj med vinylspelandet: »att det hörs att det stått en människa och röjt«. Perfektion är inte högsta prioritet för vinyl-djs, som gärna framhärdar imperfektion som ett tecken på personlighet och besjälning till skillnad från laptop-djs som låter datorn taktmixa åt dem.

En annan viktig aspekt vinyl-djs brukar ta upp som argument är den lustfyllda fysiska interaktionen mellan dj, vinyl-

skivor och skivspelare. Vinyl anses av kännare vara mer »sensuellt«, »taktilt« och »beroendeframkallande« jämfört med till exempel cd. Som en dj från Stockholm sade till mig under en intervju: »Det ger helt klart mer en KÄNSLA att spela vinyl, att kunna liksom ta på den, att kunna röra. Dom är större, dom är finare; det är en helhetskänsla på något vis.« Vinylskivor som objekt värdesätts på ett annat sätt än cd:s och ljudfiler, som man inte kan ta på och titta på med samma sorts sensualism. Vinylen och skivspelarna (i synnerhet Technics 1200/1210) representerar värderingar som återkommer inom många genrer för dj-kultur: viljan till fysiskt och andligt gränsöverskridande mellan kropp, teknologi och ljud.

Ett annat argument för vinyl handlar om ljudkvalitet. Många djs och andra samlare gillar att prata om vinylens »varma ljud« och hävdar att vinylskivor låter bättre än andra format. Så till exempel säger en etablerad dj i Stockholm att »hela frekvensområdet finns med« på vinyl, medan cd-skivor är »så himla komprimerade så att det blir ett kliniskt renare ljud, du får inte de där undertonerna som gör att det blir mer levande.« Många vinylfetischister gillar när nålen fångar upp oförutsägbara ljud och det karaktäristiska vinylknastret.

Men att hålla sig till vinyl kan också handla om den gamla skolans konservatism; man vill hålla fast vid invand teknologi och känner sig främmande inför nytt, oavsett huruvida ens musik släpps i andra format än vinyl och kan mixas med samma resultat med hjälp av andra verktyg än skivspelare. Man har vant sig vid ett visst arbetssätt och ett visst arbetsverktyg. De flesta vinyl-djs föredrar dessutom inte bara vilka skivspelare som helst, utan den klassiska, stabila tolv kilo tunga Technics 1200 – annars får det vara. Just den skivspelaren är symboliskt förknippad med dj:andets kärna och rötter. Sedan discons utveckling vid mitten av 1970-talet har den maskinen varit internationell standard inom elektronisk dansmusik. Som en dj jag träffade i London sade: »Jag är en dj av den gamla skolan som helt enkelt vill hålla mig till den grundläggande utrustningen; två skivspelare och en mixer. För mig finns inga skivspelare som kan mäta sig med Technics 1200. Jag kan inte använda Vestax eller några andra skivspelare för de känns främmande för mig när jag försöker.«

Tar man ett steg tillbaka och betraktar argumenten kring autenticitet, gamla skolan och känsla handlar vinylfetischism om gränsdragningar, sociala värderingar och exklusivitet. Det finns djs som hävdar att man inte är en »riktig dj« om man inte spelar vinyl. En dj jag intervjuade i Stockholm

ring autenticitet, gamla skolan och känsla handlar vinylfetischism om hävdar att man inte är en »riktig dj« om man inte spelar vinyl.«

uttryckte i klarspråk hur vinylkriteriet kan användas för att både inkludera och utesluta människor. Sådana gränsdragningar speglas vid hennes jämförelser med digitala format, som till exempel cd och final scratch (det vill säga en utrustning där man kan mixa ljudfiler från sin laptop med hjälp av ett par specialgjorda tidskodade vinylskivor): »Cd och final scratch kan vem som helst hantera. Det kan liksom Gunnar Larsson från Knäckeby Träsk hantera om han bara vill. Det känns som att vinylen är mer hantverk och sällar ut agnarna från vetet.»

Som dj:n själv påpekar handlar det om att kunna utesluta de som på olika grunder inte anses passa in. Motstånd mot viss teknologi, traditionalism och anspråk på exklusivitet länkas samman i vinylfetischismen. Rätt kunskap, respekt för »konsten« och hängivenhet krävs för att dj-skapet ska betraktas som ett hantverk – och därmed kräver en särskilt utvecklad känsla som bygger på »rätt« tradition och inskolning.

För vinyl-djs som har hållit på i många år och investerat mycket träning och kärlek i att mixa med vinylskivor känns det otryggt, främmande och fänigt med andra format och maskiner. Det är som att det blir fjuttigt att stå och pilla med plastknappar på cd-spelare och laptops när man är van vid att rådda med stora vinylskivor, tunga vinylväskor och mixrar och skivspelare i tung metall. Djs utvecklar en speciell känslighet i fingrar och händer som är intimt sammanlänkade med just vinylformatet och skivspelaren som musikinstrument. Det visuella framträdandet är en aspekt av dj:ande man kanske inte tänker på; hur det ser ut när en dj står och gräver i skivväskan, när dj:n lägger på en skiva, placerar pickupen och justerar hastigheten med fingertopparna i skivspelarnas sken. Många vinylförespråkare hävdar att det visuella dj-framträdandet har mycket att göra med det speciella gestikulerandet kring vinylskivor och skivspelare och att det inte är lika roligt att se på någon som sitter och småpiller framför sin dator. Delvis därför har det bland annat utvecklats mer rejäla kontrollenheter som man kan använda i stället för datorns tangentbord. En dj från Stockholm värnar på instinktivt känslomässiga grunder om den gamla skolans teknologi:

»Jag tillhör verkligen den gamla skolan. Jag är fan helt och hållet emot den här jävla mp3-serrato-final scratch-grejen. Det är bara ... håret krullar ihop sig. Så inget sånt! Inget jävla internethelvete! Dels gillar jag vinyl. Det är ett så skönt format. Jag gillar att hålla det i handen, det är nåt man kan ta på. Och sen tycker jag det är krångligare att mixa med. Men jag har aldrig testat att spela med final scratch, men det är inte alls samma känsla, man står och stirrar på en jävla skärm och kollar på en ljudfil och »oj, nu tar låten slut« liksom, inte alls samma grej. Hela dj:andet började med vinyl och jag tycker att det är det som är själva konsten med det hela. Det är liksom kärnan i allting på något vis; hur det har uppstått och hela charmen med det.«

Att vinylen och mixande med hjälp av skivspelare har mer symboliskt och kulturellt »värde« motsvaras även i ekonomiska mått; det är mycket dyrare att tillverka, distribuera, köpa och förvara vinylskivor än till exempel cd-skivor och de ljudfiler man använder till final scratch. Vinylskivor är en form av lyxkonsumtion med tanke på att mycket musik kan laddas ner gratis, eller åtminstone mycket billigare från nätet. En svensk producent som kommenterade vinylsnobbismen inom dj-kulturer menade att:

»Jag tror att den viktigaste anledningen till att vinylen finns kvar är att den är så jobbig, att den är dyr att tillverka och skicka. Det tror jag är den största anledningen till att det är så himla exklusivt. Och även att man vet att det är en jockey som går och köper sina vinylskivor i en affär; det är en helt annan ansträngning att göra det än att klicka ner någonting. Den är dyr, klumpig, jobbig att bära på, så den som spelar vinyl är liksom på riktigt. Vilken tomte som helst kan ju bränna lite mp3:or och ställa sig och spela. Den som har en fullpackad vinylväska och är beredd att förstöra ryggen med den är däremot seriös.«

Att köpa vinylskivor, eller för den delen cd och ljudfiler, och därmed betala de artister som har gjort musiken, kan även vara ett etiskt ställningstagande. Många djs tycker det är fel att använda sig av andras musik utan att betala.

Trots att jag själv är gladerligen beredd att baxa absurda mängder vinylskivor världen runt finns det djs som

TUNGT VINYLKRIG »Jag tror att den viktigaste anledningen till att tillverka och skicka. Och även att man vet att det är en jockey som ansträngning att göra det än att klicka ner någonting.«

uttryckligen bryr sig mer om själva musiken än formatet. Många professionella dj:s jag intervjuat i Berlin, London och Stockholm har övergett vinylskivan för att de inte kan få tag på den typ av musik de letar efter tillräckligt snabbt och smidigt om de ska fortsätta envisas med att bara spela vinyl. Många som reser mycket blir begränsade av att bara kunna ta med sig ett visst antal kilo, och är inte heller beredda att riskera att en öersättlig vinylväska kommer bort under resan. Dessutom producerar många egen musik och har varken tid eller råd att pressa den på vinyl för att testa nya grejer på dansgolvet.

En dj i Berlin säger att det är ren lögn och skitsnack att vinyl skulle ha ett varmare ljud än final scratch: »Jag tycker att det handlar om samlarmentalitet, det är som med frimärksamlande. Men det spelar ingen roll för mig om jag tar musiken från en vinylväska eller om jag klickar på en fil i min dator.« En annan dj i Berlin påpekade att det handlade om uttryck och kommunikation oavsett medel och att inget format därför är objektivt bättre än andra; det handlar om vad man känner sig bekväm med: »Det är som att säga till en gitarrist att sluta spela gitarr och i stället bara trycka på ett par knappar för att spela. Det är inte samma sak; det är inte riktigt samma känsla. Jag tycker det viktigaste när man gör musik är att hitta ett sätt att kommunicera. Det handlar inte om rätt eller fel utan om att finna medel att kommunicera med.«

Teknologisk utveckling och internet har förändrat villkoren för dj-skapat och kanske är det en oro inför dessa förändringar som speglas i vissa argument för vinylens bestående värde. Helt plötsligt undermineras hårt vunnen kredd, kunskap och skicklighet av främmande teknologier som »alla« kan behärska och få tag i, både tomtar och lantisar. Den skivsamling man investerat allt i och knäckt ryggen för kanske visar sig vara förbisprungna av den nya generationens mer ergonomiska och behändiga format.

Argumenten kring vinylens position i dj-skapat är många, laddade och leder till stora frågor kring vem som räknas som »riktig dj«, vem som utesluts och på vilka grunder. De som går i gång mest passionerat på vinylfrågan tenderar

att vara vinyl-dj:s som med olika argument försvarar det analoga formatets värde i en alltmer digital värld.

Den teknologiska utvecklingens hot mot vinyl-dj:ns legitimitet och position bemöts med retoriska strategier som gör anspråk på att definiera ramarna för rätt och fel, bra och dåligt i elektronisk dansmusikkultur. Dels framhåller vinylfetschister primitivistiska värderingar kring känsla, autenticitet och fysikalitet, dels försvarar de en tradition de anser definierar dj-skapat och dels använder de sig av resonemang kring ljudkvalitet. Samtidigt som vinylfetschism sägs vittna om en äkta hängivenhet inför »konsten« är det viktigt att dessutom ha den rätta »känslan«, kunskapen och skickligheten. Här ser man hur föreställningar om äkthet i olika musikgenrer är tätt sammanbundna med teknologiska och kulturella praktiker. Ideal och värderingar kring originalitet och antikommersialism är knutna till anspråk på maktpositioner.

Någonstans inser jag halvhjärtat och motvilligt att vinyl är snobbigt, konservativt, otympligt, mer svårtillgängligt och extremt dyrt. Jag motsätter mig ojämlika villkor, uteslutning, maktanspråk och elitistiska implikationer i vinylkriget. Icke desto mindre envisas jag tjurigt med att hålla fast vid den gamla urmodiga vinylfetschismen. På min vägg har jag i protest spikat upp omslaget till en vinylskiva med japansk traditionell musik utgivet under fransk regi med etiketten »ethnologie vivante«. Jag köpte skivan för ett pund från ett bibliotek i norra England. Datumstämplarna avslöjar att den lånats ut till olika människor under flera decennier. Liksom de andra skivor jag släpat mellan olika länder har den levt ett internationellt liv och har en egen historia.

Anna Gavanis är dj och forskare vid Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet, knuten till projektet »Genus och populärmusik«.

en finns kvar är att den är så jobbig, att den är dyr att
och köper sina vinylskivor i en affär; det är en helt annan